

## **BOLALARDA MUSIQAVIY KO'NIKIMA VA QOBILIYATLARNING SHAKLLANISHI.**

**Xodjakulov Baxodir Xudaykulovich**

*Guliston davlat universiteti*

*San'atshunoslik fakulteti "An'anaviy xonandalik va xalq cholg'ulari"*

*kafedrasi mudiri.Dotsent*

*e-mail:xodjaqulov [baxodirxodjakulov@gmail.com](mailto:baxodirxodjakulov@gmail.com)*

**Sheraliyeva Jasmina Erkin qizi**

*"An'anaviy xonandalik va xalq cholg'ulari" kafedrasi talabasi*

### **ANNOTATSIYA**

Mazkur maqolada musiqa o'qituvchilari kasbiy malakalarini oshirishga doir fikr va mulohazalar yuritilgan.

**Kalit so'zlar:** musiqa san'ati, badiiy vositalar, ijodkorlik, ma'naviy, qo'shiq, kuy, uslub, vosita.

### **АННОТАЦИЯ**

Данная статья посвящена проблеме развития профессиональных знаний и умений учителей музыки.

**Ключевые слова:** музыкальное искусство, творческие средства, творчество, просвещение, песня, мелодия, метод, средство.

### **ABSTRACT**

This article is devoted to the problem of development of professional knowledge and skills of teachers music.

Keywords: music art, creative means, art, enlightenment, song, melody, method, facilities

### **KIRISH**

Musiqaga bolalikdan uyg'ongan qiziqish kishining keyingi musiqaviy rivojida o'z ta'sirini o'tkazadi, boshqa ko'nikima va qobiliyatlarning shakllanishini ta'minlaydi, yaxshi musiqali ko'nikmani shakllantiradi. Bundan tashqari, musiqa shaxsning ijodiy sifatlarini sayqallab, uning tabiatini ham yorqin ranglar bilan bezaydi. Musiqaning ushbu ifodaviy, tasviriy imkoniyatlari Sharq mutafakkirlari – Farobiy, Ibn Sino, Jomiy, Navoiy, Bobur, Kavkabi va boshqalar tomonidan yuqori baholangan. Yunon faylasufi Platonning fikricha, davlatning kuch-qudrati unda qanday musiqa, qaysi ohang va qay ritmda yangrayotganligiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liq. Davlat uchun insonni yuksaklikka ko'tarishda yordam beruvchi musiqa kerak deb hisoblagan. Estetik idrok – bu ikki asosiy komponentlar yig'indisidir: emotsionallik va

tushunarlik, lekin bunga yana xayol va harakat momenti – ritm ham qo'shiladi. Musiqa estetik va ma'naviy kayfiyatning ulkan manbaidir<sup>1</sup>.

Musiqa – estetik tarbiya, demokratik jamiyat kishisini garmonik tarbiyalash yo'lida olib borilayotgan ulkan ishning tarkibiy qismiga aylanmog'i kerak. Bolalar bilan musiqali ish olib borish, ayniqsa, katta ahamiyat kasb etadi. Musiqa bola qalbida kuchli emotsional tuyg'u uyg'otadi, musiqa san'ati va ta'lim-tarbiyasi kishidagi insoniy fazilatlarni rivojlantirib, ruhiy poklanish va yuksalishga da'vat etadigan, insonning ichki olamini boyitadigan, imon-e'tiqodini, irodasini mustahkamlaydigan, ijodini uyg'otadigan qudratli botiniy kuch – ma'naviyatning yuksalishini ta'minlaydi. Musiqa yordamida uning badiiy idroki o'sib, hissiyotini yanada boyitib boradi. Bolalarda musiqaviy idrokni o'stirmay, ularning musiqaga mehr-muhabbatini yetarli darajada qiziqitirmay turib, har tomonlama jismoniy boy, ma'naviy va qat'iy axloqiy sifatlarni tarbiyalab bo'lmaydi. Musiqaga yoshlikdan uyg'ongan qiziqish kishining keyingi musiqaviy rivozida kuchi ta'sir o'tkazadi, boshqa ko'nikma va didlarning shakllanishini ta'minlaydi, yaxshi musiqali didni tarbiyalaydi. Musiqa estetik va ma'naviy kayfiyatning ulkan manbayidir.

Musiqaning bola hissiyoti va shakllanishiga, uning mazmunini tushunish va his etishga katta ta'sirini hisobga olganda to'g'ri aks ettirilgan musiqali asarlardan o'rinli foydalanish alohida o'rin tutadi. Musiqali obrazlar shakllanishining asosiy manbai tabiat va kishi nutqiga mos kelishiga, atrof-olamdagi go'zallikni idrok etishga bevosita bog'liqdir. Musiqali idrok etishning vazifasi va mazmunini aniqlash muhimdir. Bular shaxsning har tomonlama rivoji, jumladan, estetik tarbiya vazifalari bilan bog'liq, ular umumiy maqsadlar bilan belgilanadi. Bunday vazifalar bolalarni musiqa sohasidagi faoliyatga jalb etish, badiiy musiqaga estetik idrok etishni va emotsional o'zlashtirishni rivojlantirish, unda muhabbatini tarbiyalash, musiqali qobiliyatni o'stirish, musiqali didni shakllantirish, bolalar badiiy ijodkorlik iqtidorini rivojlantirishdan iborat bo'lmog'i kerak. Bolalarda musiqiy idrok rivojlanishining eng yorqin xususiyatlariga eshitish hissi, musiqiy quloq, har xil tabiat musiqalariga hissiy javob sifati va darajalarini ko'rsatish mumkin.

Musiqaning bola hissiyoti va shakllanishiga, uning mazmunini tushunish va his etishga katta ta'sirini hisobga olganda haqqoniy va voqelikni to'g'ri aks ettirgan musiqali asardan o'rinli foydalanish alohida o'rin tutadi. Musiqali obrazlar shakllanishining asosiy manbayi tabiat va kishi nutqiga mos kelishiga, atrof-olamdagi go'zallikni idrok etishga bevosita bog'liqdir. Ibn Sino ham musiqaning hissiy ta'sir kuchini e'tirof yetgan holda uni o'zining meditsina kitoblarida aks ettirgan hamda ruhiy kasalliklarni davolashda shifo dasturi sifatida tavsiya qilgan. "Tib qonuni" asarida bir o'rinda musiqaning ruhiy ta'sir kuchiga baho berib, go'dakning

<sup>1</sup>Sh.X. Xaydarov. Jizzax viloyati Xalq ta'limi xodimi. CENTRAL ASIAN RESEARCH JOURNAL FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES (CARIJS) VOLUME 2 | ISSUE 2 | 2022.

tarbiyasidagi ahamiyatini shunday ta'riflagan: "Go'dakning tanasi chiniqishi uchun ikki narsa zarur: biri – uni asta qimirlatib tebratish, ikkinchisi onasining qo'shig'i (allasi). Birinchisi tanasiga, ikkinchisi – ruhiga tegishlidir". Maktabgacha yoshdagi bolalar musiqa tarbiyasi, uning taraqqiyoti timsolida yurtimizning porloq kelajagini ko'rishimiz mumkin bo'ladi. Musiqali idrok etishning vazifasi va mazmunini aniqlash muhimdir. Bular shaxsning har tomonlama rivoji, jumladan, estetik tarbiyasi vazifalari bilan bog'liq, umumiy maqsadlar bilan belgilanadi. Bunday vazifalar bolalarni musiqa sohasidagi faoliyatga jalb etish, badiiy musiqaga estetik idrok etishni va emotsional o'zlashtirishni rivojlantirish, unga muhabbatni tarbiyalash, musiqali qobiliyatni o'stirish, musiqali didni shakllantirish, bolalarda badiiy ijodkorlik iqtidorini rivojlantirishdan iborat bo'lmoshii kerak.

Pedagog sifatida uzoq yillardan beri faoliyat olib borar ekanman shunga amin bo'ldimki, bolalarda musiqiy savodxonlikni shakllantirish uchun eng yaxshi yosh davri 3-5 yoshdagi bolalar hisoblanar ekan. Ularning musiqani o'zlashtirishi juda yuqori va eslab qolish qobiliyati ham yuqoriligi sabab har bir ohang ayniqsa, sho'hchang ohanglar ular psixikasiga ham ta'siri sezilarli.

Musiqaning bola hissiyotiga, ruhiyatiga, o'y-xayollariga va intilishiga, ularning hayot mazmuniga katta ta'sirini hisobga olganda, haqqoniy va voqelikni to'g'ri aks ettirgan musiqali asardan o'rinli foydalanish alohida o'rin tutadi. Musiqiy san'at uchun odamning fikrlash va ifodalash hissiyoti asos bo'lib xizmat qiladi. Musiqa tovush bilan hamohanglik rivojida dastlab nutq va raqs bilan o'zaro bog'liq bo'lgan edi. U mehnat harakati ritmi bilan moslashib, bir maqsadga intilayotgan kishilarni bir-birlariga birlashtirishni osonlashtiradi. Nutq ohanglarini, mehnat jarayonlari ritmlari va musiqali ohanglarning umumlashuvi natijasida xalq musiqasi shakllanadi.

Xalq san'ati manbalariga asoslangan musiqa hamisha jozibador bo'lib, qallda turli his-hayajonlar uyg'otadi. Shu bilan birga, musiqada tovushlarga va tasviriy holatlarga taqlid qilish hollari bor, ammo masalaning mohiyati bular bilan belgilanmaydi. Musiqali obraz o'zining aniq ko'rinishi bilan bog'liqdir.

Mustaqil O'zbekistonning kelajagi, ertangi kun taraqqiyoti egalari bo'lmish bolalarni estetik va ma'naviy boy, tarbiyali shaxs sifatida tarbiyalash muhim masaladir. Bu maqsadni amalga oshirishda musiqaning ham alohida o'rni va o'ziga xos xususiyatlari bor. Maktabgacha tarbiya muassasalarida musiqiy tarbiya – bu bir aniq maqsadga yo'naltirilgan, ya'ni maktabgacha yoshdagi bolani estetik, axloqiy, aqliy rivojini amalga oshirish, bolani shaxs sifatida tarbiyalash, uni dunyoqarashini kengaytirish, o'z iqtidorini namoyon qila olishga, estetik jihatdan musiqani tushunishga, unga ijodkorona yondasha olishga o'rgatishdan iboratdir. Har bir bola musiqaning qaysi yo'nalishini o'rganishidan qat'iy nazar uning yosh xususiyatlarini, psixologik rivojini musiqa rahbari nazarda tutishi lozim. Unda uzluksiz davom

etadigan bir butun ta'lim-tarbiya jarayonini belgilovchi ilk turi "maktabgacha ta'lim" deb ataladi.

Agar kichik yoshlarimizdagi shijoatni, kuch-qudratni, bilimdonlikni hamda vatanparvarlikni musiqa yordamida uyg'unlashtira olsak, bundan-da ziyoda qudratni topa olmaymiz.

San'at – kishilik faoliyatining ajralmas qismi bo'lib, kishi shaxsi san'at vositasida va ishtirokida to'raligicha yorqin namoyon bo'ladi. Hozirgi kelajak avlodni estetik tarbiyalashda san'at muhim o'rin tutadi. San'at insonparvarlik va odamiylik hamkorligi ruhida uning hissiyotini o'stirishda yordam berib, ijodkorlik qobiliyatini rivojlantiradi. Hozirgi zamon yoshlariga estetik idroklarini tarbiyalash borasida g'amxo'rlik qilar ekanmiz, san'at bilan muomala qilishdan hosil bo'ladigan hishayajondan uni o'z hayoti va faoliyatida foydalana olishga o'rgatishimiz kerak. Shu sababli u estetik tarbiya tarmog'ining ajralmas qismi sanaladi.

#### **ADABIYOTLAR:**

1. Boltayev B, Xodjayev J.A. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa tarbiyasi (darslik) – Samarqand. – B. 83.
2. Namozova D.T, Nosirov D.T. Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqiy ta'lim metodikasi. – Qo'qon: 2006-y.
3. Eydemiller E.G. Yustisiskis V. Psixologiya i psixoterapiya semi. Sankt-Peterburg: —Piterl, 2000.
4. Karimov M., Ikromova M. Raqs elementlari orqali bolalarni jismoniy rivojlantirish. – T.: "Ilm ziyo" nashriyot uyi, 2008-y.
5. Altibayeva G.M. Maktabgacna ta'limda musiqiy tarbiya metodikasi. Maruza matni. – Termiz. 2018.
6. Ishmuhamedov R.J., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. – T.: "Nihol" nashriyoti, 2013,